

УДК 911.373:338.43

*І. І. Давидова,  
аспірант кафедри аграрної соціології та розвитку села,  
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

## АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

*У статті розглядаються актуальні питання диверсифікації економічного розвитку регіону. Досліджено проблеми вибору напрямів та методів диверсифікації виробництва, оцінки та оптимізації структури джерел отримання прибутку.*

*The article examines the issues of economic development diversification. The problems of choice of methods and directions of diversification of production, evaluation and optimization of the structure of the sources of profit are research.*

### АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ефективність економічної роботи в сучасних умовах господарювання багато в чому залежить від їх здатності до адаптації. Разом з тим, згідно зі статистичними даними, частка збиткових підприємств у промисловості України у 1995—2010 роках становила близько 35—45%. Тому процес диверсифікації на сучасному етапі стає важливим чинником стабілізації економічних систем.

### АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми вибору напрямів та методів диверсифікації виробництва, оцінки та оптимізації структури джерел отримання прибутку були предметом досліджень низки вітчизняних та зарубіжних вчених. В Україні ці проблеми досліджували такі вчені: Амоша О.І., Булат А.Ф., Бланк І.А., Войчак А.В., Вітлінський В.В., Галушко О.С., Герасимчук В.Г., Куденко Н.В., Оборська С.В., Обеременчук В.Ф., Прокопенко В.І., Покропивний С.Ф., Маслак Н.Г., Шершньова З.Є. та інші дослідники.

Серед зарубіжних вчених слід зазначити праці таких вчених, як Томпсон А.А., Стрикленд А.Дж., Ансофф І., Мінцберг Г., Боумен К., Ассель Г., Карлоф Б., Дихтль Е., Хергшген Х., Портер М., Кунц Р., Котлер Ф., Аакер Д.

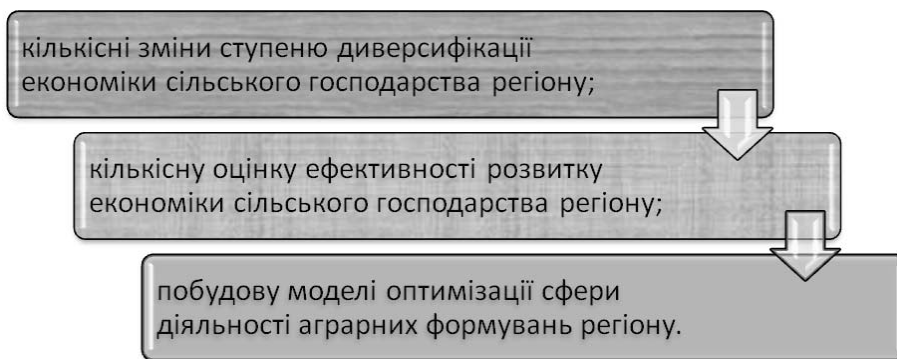
Незважаючи на суттєвий вклад, який здійснили вітчизняні та зарубіжні вчені у теоретичні питання процесу диверсифікації. Поза увагою залишились питання диверсифікації економічного розвитку регіону.

### МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження актуальних питань диверсифікації економічного розвитку регіону.

### ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Диверсифікація як суспільна форма організації виробництва може забезпечити підприємству ряд переваг. Вона є важливим засобом управління фінансовими ризиками. Якщо, скажімо, підприємство отримує переважну частку прибутку від реалізації якогось одного виду продукції, то погіршення кон'юнктури ринку по даній продукції або стихійного лиха типу епізоотії може призвести до серйозних економічних втрат або навіть до банкрутства такого підприємства. В умовах диверсифікації виробництва втрати прибутку по одних галузях можуть бути компенсовані завдяки одержанню більшого прибутку від реалізації продукції інших галузей. У разі, коли такої компенсації не відбулося, що цілком ймовірно, економічні втрати по одній галузі не можуть істотно вплинути на фінансово-економічний



**Рис. 1. Головні методологічні завдання при обґрунтуванні основних видів диверсифікації**

Розроблено автором.

стан підприємства, оскільки її питома вага в доходах перестає бути домінуючою. Тому підприємства з диверсифікованим виробництвом відзначаються вищою стійкістю економіки, особливо в умовах мінливого зовнішнього середовища і прояву кризових явищ: інфляції, неплатежів, низької платоспроможності населення та ін.

Окрім цього, створення або нагромадження ринкового потенціалу полегшує конкуренцію між компаніями; нагромадження ресурсного потенціалу (диверсифікованість — це реакція на надлишкову потужність виробничої системи, збільшення масштабного чинника внаслідок поглинання або злиття — це оптове придбання ресурсів інших компаній, додатковий ефект (синергію), що вивільняється за такого об'єднання не так легко здобути конкурентам, ця синергія перетворюється в специфічний ресурс компанії, що диверсифікується й збільшує свій масштабний чинник за рахунок злиття); збільшення організаційного потенціалу (реалізація інтересів ефективного менеджменту в диверсифікованому підприємстві).

Проте, порівняно із диверсифікацією діяльності підприємств диверсифікація економічного розвитку регіону досліджена з позиції науки значно гірше. Тут постали два взаємопов'язаних чинники. По-перше, мала місце значна міра розбіжностей інтересів вчених, що займались питаннями стратегічного управління на підприємствах та спеціалістів у галузі регіональної економіки. По-друге, для більш складної системи, якою порівняно з підприємством є регіон, відповідно і диверсифікація сприймається як більш складний феномен.

Слід відмітити, що може відбуватись як спонтанне формування стратегії розвитку регіону, так і цілком обґрунтований її вибір. На сьогоднішній день такий вибір загалом покла-

дений на регіональній адміністрації, хоча найбільш помітним може бути вплив громади та представників крупного бізнесу. Критерієм відбору такої стратегії має бути ефективність розвитку регіону, ступінь підвищення його соціально-економічного стану. Отже для того, щоб обґрунтувати основні існуючі види диверсифікації з наукової точки зору та проаналізувати стан ресурсно-

го забезпечення розвитку регіону, слід послідовно вирішити ряд методологічних завдань головними із яких можна вважати ті, що зображені на рис. 1. Важливо, що на етапі відбору показника ефективності сільськогосподарських підприємств регіону можуть виникнути певні питання. По-перше, різні галузі найчастіше різняться за рівнем рентабельності. Окрім того, прибуткові галузі, що опинились в більш привабливому становищі не завжди мають можливість перерозподілити кошти. По-друге, використання показників за критерієм приросту є нерівномірним, адже вони прямо залежать від базового коефіцієнта, і чим вищий таких коефіцієнт тим відповідно і показник приросту буде вищим. Такий чинник становить різні регіони або підприємства в нерівні умови розвитку.

По-третє, рішення першої проблеми можливо було б забезпечити використанням відносного показника шляхом приведення сільськогосподарських підприємств регіону до єдиного стандартного масштабу. Мається на увазі показник валового виробництва (ВВ), поділений, наприклад, на деякий "вирівнювач" ситуації. Але кандидатів на такий показник може бути декілька. Це може бути і чисельність працівників, і площа угідь, і основні фонди підприємств (загальна вартість по регіону). Останній показник явно програє першим двом за значимістю, а вони, в свою чергу, виглядають як рівнозначні. Тому є підстави поділити показник валового виробництва одразу на чисельність працюючих (із розмірністю 100 чол.) і на загальну площу угідь регіону (із розмірністю — 100 га). Тоді шукана залежність буде виглядати наступним чином (1) [1].

$$\frac{\text{ВВп}}{N_{\text{п}} * S} = f(x_1, x_2) \quad (1),$$

де Ввп — валове виробництво продукції сільського господарства регіону;  $N_i$  — чисельність працюючих на підприємствах регіону;  $S$  — кількість угідь сільськогосподарських підприємств регіону;  $x_2$  — кількість непов'язаних галузей сільськогосподарських підприємств регіону, кожна з яких дає не менше 7% Ввп регіону;  $x_1$  — кількість пов'язаних галузей сільськогосподарських підприємств регіону, кожна з яких дає не менше 7% Ввп регіону.

Доречно окремо охарактеризувати "аграрні міста", які В. П. Семьонов-Тян-Шанський свого часу відрізняв від "дійсних" ("справжніх" міст). Він визначив їх як економічно слаборозвинені міські поселення, що мають статус адміністративних пунктів чи сіл, які за економічним розвитком ще не відповідають статусу міста, але мають в майбутньому стати ними [7, с. 81]. З тих пір пройшло сто років, змінилися критерії щодо визначення міста, у тому числі й за його людністю, функціями тощо. Але сьогодні має прояв тенденція переходу не великих сіл до категорії міст, а, навпаки, невеликі міста, як правило районного значення, перетворюються на звичайні села. Ступінь "аграрності" міста розраховується за формулою (2):

$$A = S/U \quad (2),$$

де  $A$  — ступінь "аграрності" міста;  $S$  — обсяг діяльності жителів міста з обслуговування села;  $U$  — обсяг трудової діяльності міського населення загалом [8, с. 33—34]. "Аграрні міста" — це категорія малих міст, кількість населення яких, як правило, не перевищує 20 тис. осіб. Їх частка у загальній чисельності малих міст, межа яких визначена законодавством кількістю населення до 50 тис. чоловік, становить майже 70% [9, с. 20]. Тобто в основу класифікації цих міст покладено не галузеву ознаку, а їх потенціальну функціональну здатність виступати опорними центрами розвитку.

Суттєво не відрізняються також система планування територій "аграрних міст" та сіл, рівень їх забудови та комунального- побутового облаштування. Ці міста як центри опорних пунктів розселення виконують функцію соціального обслуговування навколишніх сіл. Перспективи розвитку "аграрних міст" пов'язані з розміщенням на їх базі високотехнологічних агрохолдінгів, які спеціалізуються на виробництві, заготівлі, переробці та реалізації продуктів харчування, що значно збільшить кількість робочих місць та їх населення.

## ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Підприємства з диверсифікованим виробництвом відзначаються вищою стійкістю економіки, особливо в умовах мінливого зовнішнього середовища і прояву кризових явищ: інфляції, неплатежів, низької платоспроможності населення та ін. Процеси диверсифікації вивільняють додатковий ресурс — синергію. Чітко визначений напрям стратегії диверсифікації та кваліфіковано підібрана система показників, що застосовуються в процесі попередньої діагностики об'єкта диверсифікації дають додаткові можливості в підвищенні ефективності його функціонування.

### Література:

1. Балабан В.А. Диверсификация и организационные структуры: учебное пособие. — Владивосток: изд-во ТГЭУ, 2007.

2. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства: навчальний посібник. — Львів: Магнолія плюс. — 2004. — С. 47—51.

3. Вітковський О. Застосування портфельних теорій для оцінки ефективності диверсифікації діяльності підприємства// Підприємство, господарство і право. — 2006. — №9. — 166—168.

4. Милованов Є. Стратегія диверсифікації — основа фінансової устойчивості многопрофільного підприємства// Проблеми теорії і практики управління. — 2006. — №10. — 83—85.

5. Корінко М.Д. Оцінка результатів диверсифікації діяльності підприємства// Актуальні проблеми економіки. — 2006. — №3. — С. 52—57.

6. Comen T. Agricultural Diversification and Agritourism: Critical Success Factors. Interim Report (2008), Vermont / T. Comen, D. Foster [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www.uvm.edu/tourismresearch/agtour/publications/Agritourism%20Report.pdf](http://www.uvm.edu/tourismresearch/agtour/publications/Agritourism%20Report.pdf).

7. Город и деревня в Европейской России: сто лет перемен монографический сборник. — М.: ОГИ, 2001. — 560 с.

8. Троцкий А.Я. Развитие села в условиях урбанизации (на примере Западной Сибири) / А.Я. Троцкий. — Новосибирск: Наука, 1985. — 165 с.

9. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст: Закон України від 4 берез. 2004 р. № 1580-IV // Офіц. вісн. України. — 2004. — № 13. — С. 17—51.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2011 р.